

Rocznik Gdański

GDAŃSKIEGO TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO

TOM
LXXXIII

2023

Rocznik Gdański

GDAŃSKIEGO TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO

TOM
LXXXIII

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2023

Rada Naukowa

Józef Borzyszkowski (przewodniczący), Marcin Hintz, Henryka Ilgiewicz, Grażyna Kozaczka,
Peter Oliver Loew, Beata Możejko, Cezary Obracht-Prondzyński, Miłoś Reznik,
Grzegorz Szamocki, Leonid O. Zashkilniak

Redakcja

Maria Mendel (Redaktor Naczelna), Agnieszka Pawłowska-Kubik (Zastępca Redaktor Naczelnej),
Marcin Boryczko (Sekretarz)

Redaktor Naukowy tomu

Maria Mendel

Recenzenci

Katarzyna Badowska, Maciej Bakun, Sylwia Bykowska, Marcin Calbecki, Bogdan Chrzanowski,
Magdalena Czachorowska, Mariusz Czepczyński, Ewa Graczyk, Romuald Grzybowski, Krzysztof Jakubiak,
Zbigniew Kaźmierczyk, Anna Leśniak, Lesław Michałowski, Andriej Moskwin, Magdalena Nowak,
Mirosława Nowak-Dziemianowicz, Cezary Obracht Prondzyński, Kazimierz Puchowski,
Katarzyna Rozmarynowska, Iwona Sagan, Anna Sobieska, Grzegorz Szamocki, Jakub Szczepański,
Monika Świerkosz, Dariusz Trzeźniowski, Anna Wasilewska, Benjamin Vogel, Jerzy Zajadło

Adres Redakcji

Gdańskie Towarzystwo Naukowe
ul. Grodzka 12, 80-841 Gdańsk

Adres do korespondencji

ul. Kładki 24, p. 43, 80 -819 Gdańsk
e-mail: RedakcjaRG@gtm.cba.pl, biuro@gtm.gda.pl
www.rocznikgdanski.gtm.cba.pl
www.czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/rocznikgdanski

Redaktor Wydawnictwa

Ewelina Ewertowska

Koncepcja graficzna okładki i stron tytułowych

Karolina Johnson

Projekt okładki i stron tytułowych

Studio Spectro

Skład i łamanie

PARCOWNIA

Publikacja sfinansowana ze środków Gdańskiego Towarzystwa Naukowego

© Copyright by Gdańskie Towarzystwo Naukowe

Uniwersytet Gdański

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISSN0080 -3456

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206

e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa

wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa

Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego

ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot

tel. +48 58 523 14 49

SPIS TREŚCI

Słowo od redaktorki tomu (<i>Maria Mendel</i>)	9
Editorial (<i>Maria Mendel</i>)	15

ROZPRAWY I SZKICE NAUKOWE

Gabriela Matuszek-Stec, O Stanisławie Przybyszewskim europejskim, patriotycznym i prekursorskim (szkic przekrojowy)	23
Tadeusz Linkner, Najważniejsze z gdańskich dokonań Przybyszewskiego – wedle jego samego	39
Agnieszka Bzymek, Przybyszewskiego rezyliencja w mieście Gdańsku. Próba autoetnografii	49
Danuta Drywa, W służbie społecznej – losy Polaków z Wolnego Miasta Gdańska na przykładzie dr. Władysława Pniewskiego, dr. Franciszka Kręckiego i dr. Bernarda Filarskiego	62
Krzysztof Lewalski, „Narodzie Polski, Litwy i Rusi, do broni! [...] bój ostatni Europejskiej Cywilizacji z dzikiem barbarzyństwem Azji” – refleksje nad 160. rocznicą powstania styczniowego	82
Tomasz Snarski, Między sprawiedliwością a miłosierdziem w „optyce gdańskiej”. Szkic z filozofii prawa wokół wybranych wypowiedzi uczestników Gdańskiego Areopagu w 2002 r.	92
Ewelina Damps, Pływające fortepiany i pianina na MS „Batorym”	111
Magdalena Barganowska-Olbryś, Bartosz Gondek, Marek Kozłowski, Architektura niechciana w powiecie gdańskim i Pruszczy Gdańskim w latach 1920–1956	131

REFLEKSJE, ROZMOWY, WSPOMNIENIA

Adam Grzybowski, (Nie) przeminęło z wiatrem... Przybyszewski i Żeromski – wspólne drogi i bezdroża. Wystąpienie konferencyjne	153
Katarzyna Łukas, Niemiecki tłumacz-polonofil Heinrich Nitschmann (1826–1905) i jego gdańskie debiuty literackie	160
Mateusz Ihnatowicz, Solidarność we wspomnieniach ks. Eugeniusza Jankiewicza i o. Bronisława Sroki SI	179
Zbigniew Cywiński, Osiemdziesiąt lat. Wokół początków Armii Polskiej na wschodzie	197

Wstrząsy wtórne cezury 1989/90. Interkulturowość doświadczana pomiędzy Polską, Irakiem a Niemcami. Z Basilem Kerskim, dyrektorem Europejskiego Centrum Solidarności, rozmawia MiłoSława Borzyszkowska - Sze w czyk, kierująca Pracownią Badań nad Narracjami Pogranicza na Uniwersytecie Gdańskim	204
Między ekonomią a literaturą. Z profesorem Dariuszem Filarem, ekonomistą, członkiem Rady Polityki Pieniężnej (2004–2010), a także Rady Gospodarczej przy Prezesie Rady Ministrów (2010–2014), pisarzem, rozmawia Maria Mrozińska	214
Józef Żerko, Gerard Lubiński (10 maja 1924 Starogard Gdański – 28 listopada 1996 Gdańsk)	225

IN MEMORIAM

Informacja o członkach Gdańskiego Towarzystwa Naukowego, którzy odeszli w 2023 r.	234
---	-----

RECENZJE, DYSKUSJE, SPRAWOZDANIA

Recenzja książki Tomasza Nowickiego <i>Zabawa w więzieniu: ogród zoologiczny jako laboratorium władzy</i> , Instytut Wydawniczy Książka i Prasa, Warszawa 2023, ss. 405 (<i>Mateusz Rutkowski</i>)	237
Recenzja książki Rity Jankowskiej <i>Dryfujące słońca</i> (Ligota Mała-Dùn Èideann: papierwdole-Katalog Press, 2023), publikacja zrealizowana ze środków Miasta Gdańska w ramach Stypendium Kulturalnego, Gdańsk / Mnisia Góra 2020, ss. 198 (<i>Maria Mendel</i>)	246
Krzysztof Wodiczko „Wolność: dialog nadziemny”. O procesie tworzenia (<i>Monika Popow</i>)	249
O pomorskich widmach. Dodatkowy głos w dyskusji z 2021 r. (<i>Zbigniew Cywiński</i>)	254
Sprawozdanie z konferencji „Przybyszewski i inni. Początki ruchu naukowego humanistów w Gdańsku”, Gdańsk, 4–5 czerwca 2023 r. (<i>Marcel Jakubowski</i>)	261
Noty o Autorach	274

TABLE OF CONTENTS

Editorial (Maria Mendel)	15
------------------------------------	----

SCIENTIFIC DISSERTATIONS AND SKETCHES

Gabriela Matuszek - Stec, About Stanisław Przybyszewski, European, patriotic and pioneering (cross-sectional sketch)	23
Tadeusz Linkner, The most important for the Free City of Gdańsk according to Przybyszewski	39
Agnieszka Bzymek, Przybyszewski's resilience in the city of Gdańsk. An attempt at austrtoethnography	49
Danuta Drywa, In community service – the fate of Poles from the Free City of Danzig on the example of Dr. Władysław Pniewski, Dr. Franciszek Kręcki and Dr. Bernard Filarski	62
Krzysztof Lewalski, "Nation of Poland, Lithuania and Ruthenia, to arms! [...] the last battle of European Civilization with the wild barbarism of Asia" – reflections on the 160th anniversary of the January Uprising	82
Tomasz Snarski, Between Justice and Mercy From the "Gdańsk Perspective". A Sketch of the Philosophy of Law Around Selected Views of the Participants of the "Gdańsk Areopag" 2002	92
Ewelina Damps, The floating pianos on the board of MS "Batory"	111
Magdalena Barganowska-Olbryś, Bartosz Gondek, Marek Kozłow, The unwanted architecture in the Gdańsk County and Pruszcz Gdański 1920 to 1956	131

REFLECTIONS, CONVERSATIONS, MEMORIES

Adam Grzybowski, (Not) Gone with the Wind... Przybyszewski and Żeromski – common roads and wilderness. Conference presentation . . .	153
Katarzyna Łukas, German translator-polonophile Heinrich Nitschmann (1826–1905) and his literary debuts in Danzig.	160
Mateusz Ihnatowicz, Solidarity in the memories of Fr. Eugeniusz Jankiewicz and Father Bronisław Sroka SJ	179
Zbigniew Cywiński, Eighty years. Around the beginnings of the Polish Army in the East	197

Aftershocks of the caesura 1989/90. Interculturality experienced between Poland, Iraq and Germany. Miłosława Borzyszkowska - Sze wczyk talks to Basil Kerski, director of the European Solidarity Center	.204
Between economics and literature. Maria Mrozińska talks to Professor Dariusz Filar, economist and writer	.214
Józef Żerko, Gerard Lubiński (10 May 1924 Starogard – 28 November 1996 Gdańsk). Remembrance on the centenary of his birth	.225

IN MEMORIAM

Information about members of the Gdańsk Scientific Society who left in 2023	.234
---	------

REVIEWS, DISCUSSIONS, REPORTS

Review of the book by Tomasz Nowicki <i>Playing prison: zoo as a laboratory of power</i> , Warsaw: Instytut Wydawniczy Książka i Prasa 2023 (Mateusz Rutkowski)	.237
Review of Rita Jankowskas book <i>Drifting suns</i> Ligota Mała-Dùn Èideann: papierwdole-Katalog Press 2023 (Cultural Scholarship of the City of Gdańsk) (<i>Maria Mendel</i>)	.246
Krzysztof Wodiczko “Freedom: aboveground dialogue.” About the creation process (<i>Monika Popow</i>).	.249
On the Pomeranian phantoms. Additional voice within the discussion of 2021 (<i>Zbigniew Cywiński</i>)	.254
Conference report: <i>Przybyszewski et al. The beginnings of the scientific movement of humanists in Gdańsk</i> , Gdańsk June 4–5, 2023 (<i>Marcel Jakubowski</i>)	.261
About the authors	.274